



УДК 37.016:811.111]:81'221

**THE USE OF NON-VERBAL MEANS OF COMMUNICATION IN  
TEACHING ENGLISH  
ВИКОРИСТАННЯ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ У НАВЧАННІ  
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

**Kholod Iryna / Холод І.В.**

PhD / кан. пед. наук

ORCID: 0000-0002-2816-2082

Dnipro Humanitarian University,

Dnipro, Yermolova Street 35, 49033

Дніпровський гуманітарний університет,

Дніпро, вул. Єрмолової 35, 49033

**Анотація.** Стаття присвячена використанню невербальних засобів комунікації на заняттях з англійської мови. Обґрунтовано значення засобів невербальної комунікації у передачі інформації між мовцем та реципієнтом. Окреслено функції, які виконують засоби невербальної комунікації на заняттях з англійської мови. Автор актуалізує проблему використання жестів та міміки учителем англійської мови під час навчання керування класом, надання інструкцій щодо виконання завдань, забезпечення зворотного зв'язку під час відповіді учня, а також під час формування іншомовної мовленнєвої компетентності. У статті розглядається можливість використання методу повної фізичної реакції на заняттях англійської мови як природнього методу опанування мовою, де розуміння мови передуює говорінню. Означено важливість розвитку міжкультурної компетентності у контексті розуміння невербальних кодів носіїв іншої культури.

**Ключові слова:** засоби невербальної комунікації, жести, міміка, навчання англійської мови, міжкультурна компетентність, метод повної фізичної реакції.

**Вступ.**

Проблематикою дослідження засобів невербальної комунікації в різних аспектах займалися багато українських та міжнародних науковців. Невербальна комунікація не є новим аспектом дослідження кінесики, адже аналіз наукової літератури дозволяє судити про різні аспекти невербальної комунікації вивчені і висвітлені в працях американських та європейських учених: проксемика та соціокультурна компетентність (Е. Хол), порівняльні дослідження мов (Е. Сепір), використання жестів у навчанні іноземних мов (Ж. Грін, А. Хейс, Р. Хол, Д. Скрівенер, К. Говер, Д. Філіпс, С. Волтерс та ін). В цьому контексті варто взяти до уваги концепції зарубіжних дослідників, які виявляють специфіку процесу формування міжкультурної компетентності (G. Chen, D. Deardorff, K. Knapp, J. Knight, C. Kramersch, A. Moosmüller і ін.).

Актуальність статті обумовлена підвищеним інтересом до засобів невербальної комунікації у міжкультурному вимірі, зокрема, до використання таких засобів на заняттях з англійської мови.

Метою розвідки є обґрунтувати роль невербальних засобів спілкування в навчанні англійської мови, виокремити їхні функції та можливості їх використання у навчанні англійської мови.

**Основний текст.**

Невербальна комунікація – це спосіб спілкування та обміну інформацією,



які здійснюються без використання звичайної мови. Така форма спілкування відбувається за допомогою жестів, міміки, рухів тіла й деяких інших засобів, але не вербальних.

Нині цілий ряд наук займається вивченням невербальної комунікації людини на всіх рівнях її життя та є складовою семіотики – науки, що вивчає всі знаки та символи, що оточують людину. Наша праця присвячена частині цієї науки, яка вивчає жести і жестові рухи, жестові процеси і жестові системи, вона називається кінесетика.

У 1960х роках учений Альберт Мейерабіян науковець приголомшив відсотковим співвідношенням повідомлення мовця, де 100% інформації складає 55% невербальні складові (міміка, жести, одяг, тощо), 38% тон голосу і лише 7% вербальне повідомлення (слова) [4].

Цією формулою було встановлено нову віху у вивченні невербальних засобів комунікації в різних сферах, встановленні їх функцій, видів та особливостей використання в освітньому процесі.

Використання жести та міміки учителем на заняттях з іноземної мови стали предметом багатьох досліджень зарубіжних учених, зокрема

Використання жестів та міміки на заняттях з англійської або іншої іноземної мови є надзвичайно актуальним та ефективним засобом навчання. Так, жести та міміка використовуються учителем для того, щоб:

- керувати класом;
- прискорити темп роботи;
- скоротити вербальні пояснення (особливо на початковому етапі вивчення іноземної мови, коли знань мови недостатньо аби зрозуміти вербальні пояснення);
- передати значення мовної одиниці / поняття;
- додати візуальної опори до вербального значення [3, 11].

Давайте розглянемо деякі приклади жестів для керування класом на занятті англійської мови. Кожен учитель розвиває власну колекцію жестів, яка є зрозуміла для його учнів, а тому учитель легко організовує роботу в класі (Таблиця 1).

**Таблиця 1 – Приклади використання жестів учителем для організації роботи класу**

<b>вербальне повідомлення</b>	<b>жести вчителя</b>
“Listen to me”	Рука прикладена до вуха учителя
“All together. Repeat in chorus.”	Жест рукою, який охоплює всіх учнів
“Work on our own”	Долоні окремо вертикально, великими пальцями догори
“Get into two teams”	Руки розвести широко в сторони
“Sit down”	Жест рукою донизу
“Work in pairs”	З’єднати долоні разом

Як засвідчує практика, учитель може послуговуватися жестами та мімікою під час усної відповіді учня, щоб забезпечити зворотній зв’язок та не переривати відповідь учня, але показати, що учень допускається помилки і дати



можливість учню самому скорегувати повідомлення. Таким чином скоротиться мовлення учителя на уроці, але зворотній зв'язок буде стійким (Таблиця 2).

**Таблиця 2 – Приклади використання жестів учителем, що позначають мовні поняття**

вербальне повідомлення	жести вчителя
“Change the order of the words”	Жест вказівними пальцями по колу в різні сторони, так ніби змінюєте місцями вертикалі
“Past tense”	Великим пальцем показати назад через плече
“Future tense”	Вказівним пальцем показати вперед
“Now. Present.”	Вказівним пальцем показати вниз.

Під час формування іншомовної комунікативної компетентності у фонетиці, лексиці та граматиці англійської мови використання учителем засобів невербальної комунікації лише підсилить засвоєння матеріалу. Першими зарубіжними науковцями, які вивчали здатність дітей вивчати мову через жести, міміку та рухи, були Ф. Гуен, Г. Палмер, Д. Ашер. Згодом цей метод навчання іноземної мови набув широкого використання у навчанні молодших школярів і отримав назву «метод повної фізичної реакції» (TPR – скорочено від повної назви методу англійською мовою «Total Physical Response»).

Метод повної фізичної реакції – це метод навчання іноземної мови через використання фізичних рухів, як реакції на усні інструкції. Цей метод особливо актуальний для початкової школи, оскільки застосовується у вигляді виконання команд, рухливих ігор, ілюстрації жестама й мімікою певних дій тощо.

Метод вперше був розроблений та обґрунтований професором Джеймсом Ашером у 1980х роках. Основна його ідея полягає в тому, що нові слова та фрази краще запам'ятовуються, якщо нові знання підкріпити діями, тобто навчання мовлення здійснюється через фізичну активність [2].

Цей метод пов'язаний з теорією сліду пам'яті в психології, за якою, чим частіше та інтенсивніше фіксуються зв'язки в пам'яті, тим сильніші асоціації і більша ймовірність, що вони будуть відтворюватися.

Поєднання вербальної та фізичної активності підвищує ефект відтворення мовлення. На думку Дж. Ашера, процес навчання другої мови дорослих повторює процес засвоєння дитиною першої мови. Мовлення, з яким ми звертаємося до дітей, переважно складається з спонукань та інструкцій, на які діти спочатку реагують фізично, а потім уже вербально. Д. Ашер прихильник гуманістичної психології щодо ролі афективних факторів у навчанні мови. Метод, що пов'язує навчання з ігровою руховою діяльністю, на його думку, знімає стреси, створює в учня позитивний настрій, що полегшує навчання [2].

На нашу думку, метод повної фізичної реакції можна використовувати для навчання наступного мовного матеріалу:

- Дієслова / Verbs (переважно тих, що позначають рух)
- Займенники (вказівні, особові) / Pronoun
- Прийменники / Prepositions
- Часи / Tenses



- Предмети, що є в класі / Classroom language
- Наказовий спосіб дієслова та інструкції / Imperatives/Instructions
- Переказ та читання / Storytelling and reading
- Пісні та римівки / Songs and chants.

Так чи інакше, але під час навчання іноземної мови у середній та старшій школі учителю уже варто звертати увагу на формування компетентності у використанні не лише жестів для навчання мови, а й на використання національних жестів у міжкультурному мовленні. Тобто, важливо звернути увагу на використання жестів у соціальних ситуаціях, оскільки кожна країна має жести притаманні своїй культурі, які в іншій культурі можуть мати інше значення.

Учитель іноземної мови має ознайомити учнів із жестами, які використовуються найчастіше в соціумі та пояснити особливості їх використання в різних країнах світу, а також звернути увагу на відмінність значення.

Доречність формування компетентності у використанні засобів невербальної комунікації очевидна. Сьогодні, через російську війну, українці вимушені жити у різних країнах світу, у відмінному від рідної культури просторі, новими звичаями та іншими невербальними кодам спілкування. Для того, щоб попередити конфлікт чи непорозуміння між носіями різних культур, варто почати формування міжкультурної компетентності якомога раніше.

Давайте розглянемо деякі відмінності у невербальних кодах українців та європейців. Студент із України, що бажають відповідати чи доповідати на занятті, піднімає руку, витягнувши кисть; студент із Німеччини піднімає два пальці. Українські студенти, якщо хочуть виразити вдячність викладачу за лекцію, починають аплодувати; західноєвропейські студенти в тій же ситуації стукають кістками пальців по столу. Говорячи про себе, європеєць показує рукою на груди, а японець – на ніс. Китаєць чи японець, розповідаючи про своє нещастя, посміхається, щоб «слухачі не засмучувались»; у європейському культурному ареалі цього не роблять. Деякі «іноземні» жести просто не мають у нас еквівалентів [1].

### **Висновки.**

Підводячи підсумки викладеного вище, можна висловити переконливе ствердження того, що використання учителем невербальних засобів спілкування істотно підвищує ефективність і привабливість освітнього процесу, допомагає у його регуляції, підвищує мовитачію до вивчення англійської мови як іноземної. В стаття були означені функції невербальних засобів комунікації на заняттях з англійської мови, а також визначено умови використання жестів та міміки учителем під час навчання мовного матеріалу та керування класом.

Також, нами обґрунтовано актуальність формування навичок невербального спілкування у міжкультурному контексті. Убачаємо за доцільне включити у навчальну програму з англійської мови інформацію про етичне використання жестів у різних країнах, а також учителю під час підготовки до заняття планувати використання невербальних засобів комунікації.

**Література:**

1. Подольська Є. А. Культурологія. URL: <http://readbookz.com/book/208/7860.html>
2. Asher J. Learning another language through action. The complete teacher's guidebook. 1988. 324 p.
3. Gower R., Phillips D., Walters S. Teaching Practice. A handbook for teachers in training. Macmillan. 2005. 215 p.
4. Mehrabian A., Wiener M. (1967). Decoding of inconsistent communications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 6(1), 109 – 114. <https://doi.org/10.1037/h0024532>
5. Scrivener J. Classroom management techniques. Cambridge University Press. 2012. 307 p.

**References**

1. Podolska Ye. A. Kulturolohiia. URL: <http://readbookz.com/book/208/7860.html> [in Ukrainian].
2. Asher J. Learning another language through action. The complete teacher's guidebook. 1988. 324 p. [in English].
3. Gower R., Phillips D., Walters S. Teaching Practice. A handbook for teachers in training. Macmillan. 2005. 215 p. [in English].
4. Mehrabian, A., Wiener, M. (1967). Decoding of inconsistent communications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 6(1), 109–114. <https://doi.org/10.1037/h0024532> [in English].
5. Scrivener J. Classroom management techniques. Cambridge University Press. 2012. 307 p. [in English].

**Abstract.** *The article is devoted to the use of non-verbal means of communication in classes on English as a foreign language. The importance of non-verbal communication means in the transfer of information between the speaker and the recipient is substantiated. The functions performed by means of non-verbal communication in English classes are outlined. The author actualizes the problem of the use of gestures and facial expressions by the English language teacher during learning to manage the class, providing instructions and feedback during the learner's response, as well as during the formation of foreign language speech competence. The article considers the possibility of using the method of Total Physical Response in English classes as a natural method of language acquisition, where understanding the language precedes speaking. The importance of the development of intercultural competence in the context of understanding the non-verbal codes of speakers of another culture is determined.*

**Key words:** *means of non-verbal communication, gestures, facial expressions, learning English, intercultural competence, method of full physical reaction*

© Холод І.В.